

פעילות דילמות ושיפוט מוסרי

- שלב א' - פתיחה
- שלב ב' - הזדהות עם ערכים
- שלב ג' - סרטון ודיון
- שלב ד' - תרגול והתנסות
- שלב ה' - סיכום

שלב א': פתיחה

*האם תוכלו לחשוב על דבר שהתלבטתם לגביו היום / השבוע?
*האם יש התלבטויות נוספות שעולות לעיתים בחייכם, או בחיי אנשים שאתם מכירים או ששמעתם עליהם?

שלב ב': הזדהות עם ערכים

סולם הערכים -

*מה זה 'ערך'? מי יכול/ה להציע הגדרה? ערך הוא אידיאל, או רעיון, שחשוב לנו, ושאנו מוכנים להקריב משהו למענו. האידיאל יכול להיות מתחום המוסר, האמונה או ההתנהגות. לבני אדם יש ערכים החשובים להם, והם מעצבים לעצמם מערכת מדורגת של ערכים: יש ערכים שהם מחשיבים כיותר חשובים מערכים אחרים.

***אילו ערכים אתם מכירים?** נכתוב על הלוח את תשובות התלמידים.

- אפשר לשלוח 2 נציגות/ים לאסוף הצעות לערכים מאנשים נוספים.

- אפשר להוסיף ערכים משלנו המחנכות/ים.

(דוגמאות- אדיבות, אהבה, אומץ, אופטימיות, אושר, אותנטיות (להיות אמיתי עם עצמך), אחדות, אחריות, איזון, אכפתיות, אמון, אנושיות, דמוקרטיה, הקשבה, השפעה, התיישבות, הישגיות, החלטיות, הנאה, נדיבות, סיפוק, נוחות, נתינה, סבלנות, חמלה, ידע, יופי, יושר, נחישות, מנהיגות, כבוד האדם, התפתחות, הצלחה, עדינות, עוצמה, תורה, עבודה, ארץ ישראל, ביטחון, קיום מצוות, קלילות, שמחת חיים, רצינות, שלוה, שאפתנות, שוויון, תעוזה, תפילה, תקווה, חברות, רכות, תרומה לחברה, אגואיסטיות, שליטה).

פירמידת הערכים שלי - התלמידים ידרגו על הלוח חמישה ערכים (בצורת פירמידה- ערך אחד במקום הראשון-העליון, שניים במקום השני, שלושה במקום השלישי). כל תלמיד/ה בתורו ידרג מחדש על פי סדר חשיבות הערכים בעיניו.

נערוך דיון בשאלות הבאות: האם הערכים של מרבית התלמידים דומים או שונים? ממה נובע הדמיון? ממה נובעים ההבדלים? האם חשוב שתהיה הסכמה לגבי ערכים חשובים, או שזה עניין של דעה אישית? האם לפעמים ערכים יכולים להתנגש?

שלב ג: סרטון

3. צפייה בסרטון - " החממה-דילמות מנהיגות"

<https://www.youtube.com/watch?v=zn6Av6b8J5U&feature=youtu.be>

לאחר הצפייה נערוך דיון בהשראת **השאלות הבאות**:

- מה גרם להבדלים בהכרעה בין החברים השונים בקבוצת העורבים?
- מה אתם הייתם מחליטים? (כדאי למקד בדילמה מסויימת מהסרטון) מומלץ לעצור במהלך הסרטון ולאפשר לתלמידים להשתתף בהתנסות של קבוצת העורבים ולשתף בהתלבטות שלהם ובהכרעה שהיו מקבלים.
- האם רק מנהיגים נדרשים לקבל החלטות מוסריות/להכריע בדילמות מוסריות?
- מתי יצא לכם לקבל החלטה ולהכריע בין ערכים שונים? כדאי לרשום את המושגים השונים שעולים במהלך הדיון, הערכים, ההתלבטויות ושיקול הדעת. לסיכום הדיון ניתן להדגיש כי שלב ההתלבטות והפעל שיקול הדעת, בחינת הערכים שמובילים אותי חשובים ומעניינים לא פחות מההכרעה.

שלב ד: תרגול והתנסות

נחלק לתלמידים את הכתבה - " מאסרו של אספה לא יכפר על האובדן" (נספח)

- * מהי הדילמה המוסרית המוצגת בכתבה?
- * מה ההכרעה שהייתם מקבלים כשופטים?
- * מה יכולות להיות ההשלכות של כל הכרעה?
- * מה המחשבות, הערכים, השיקולים שהובילו אתכם בקבלת ההכרעה?

שלב ה: סיכום אפשרי

החיים שלנו כבני-אדם בעלי מודעות למעשינו מעמידים אותנו לעיתים קרובות בפני התלבטויות ודילמות. אנו מתחבטים כיצד ראוי להתנהג במצבים שונים שאנו נתקלים בהם במהלך חיינו. לפעמים אנו מחליטים בחלקיק שנייה, ולעיתים מתלבטים ימים ושבעות.. ההתלבטויות שלנו רבות ומגוונות. חלקן יומיומיות ותכופות, וחלקן חד-פעמיות והרות-גורל. בכל מקרה – ההכרעה המעשית שלנו משקפת את מה שאנו מחשיבים כחשוב לנו ביותר במצב נתון. ההחלטות וההכרעות שלנו משקפות את עולם הערכים שלנו ומעצבים את מי שאנחנו.



שני נערים, מה שנהוג לכנות בני טובים — אחד מהם בנה של אישיות קולנועית בכירה ומפורסמת — רכבו שלא כחוק ובלוי קסדה על אופניים חשמליים, בשעת לילה מאוחרת בשדרות רוקח בתל אביב. השניים סטו מנתיב הנסיעה, ובעקבות זאת פגעה בהם מכונית. ארבעה ימים אחר כך מת בנה של האישיות המפורסמת מן הפגיעה.

הנהג הפוגע היה בחור ממוצא אתיופי, שעלה לארץ

בגיל שמונה — בן למשפחה קשת יום, כדורגלן שיועד לו עתיד מזהיר. השופט צבי גורפינקל הרשיע אותו בהפקרת הנער לגורלו, וגזר עליו ארבע שנות מאסר וחצי וקנס של 20 אלף שקל. גורפינקל דחה את עמדת שירות המבחן, שביקש לגזור על הנאשם עבודות שירות בלבד, בשל מצבה של משפחתו והצורך לפרנסה.

ראשית נאמר את המובן מאליו: מותו של ארי נשר הוא מקרה מזעזע ועצוב. דבר לא יוכל להשיב להוריו את בנם, והאובדן כבד מנשוא. על יצחק אספה היתה החובה לעצור את מכוניתו ולבדוק אם אפשר להציע עזרה. משלא עשה זאת, היה ראוי שייענש בגין הפקרה. אלא שהצער העמוק על מותו של נשר אינו אמור למנוע מאתנו לשפוט את המקרה דרך משקפיים חברתיים. אין לשכוח, שהדרך שמערכת המשפט נוהגת בה כלפי אזרחים שעברו עבירות, והמחיר שהיא קובעת שעליהם לשלם, מעצבים את הערכים ואת המצפון הנורמטיבי של החברה הישראלית, המרובדת והרב־תרבותית. חברה שהאי־שוויון בה הולך ומעמיק.

קהילת יוצאי אתיופיה היא אחת הקבוצות המוחלשות ביותר בישראל. לצד סממני הגזענות והדעות הקדומות שמופנים כלפיה, מדובר בקבוצה שנתקלת בחסמים בתעסוקה ובהשכלה. נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מראים, שרבע ממשקי הבית של יוצאי אתיופיה חיים מתחת לקו העוני. אחוז יוצאי אתיופיה בכלל אופק — כלא הקטינים היחיד בישראל — הוא 14% (פי 7 משיעורם באוכלוסייה). מספר התיקים הפליליים וכתבי האישום נגד יוצאי אתיופיה גבוה בשיעור ניכר משיעורם באוכלוסייה. מערכת המשפט בישראל מתעלמת מהנסיבות שיוצרות את הפערים בחברה הישראלית. שופטיה, כמו במערכות משפט רבות, באים ברובם מהקבוצות החזקות בחברה — ומכאן שאנו חייבים לתהות לכל הפחות על מידת המודעות החברתית שלהם.

בחברה שבה צבע העור הוא סממן מפלה שמקבע היררכיות, עקרון השוויון לפני החוק אינו מתיר לנו להיות עיוורי צבעים. אדרבה, הוא מחייב אותנו לבחון לעומק את מצבו של אספה, בחור שבא מתוך קבוצה מוחלשת, באותו רגע נורא שבו חר להפקיר את נשר לגורלו. האם על הפחד ועל ההיסטריה, שהיו תוקפים כל בן אדם בנסיבות תאונה מעין אלו, נוספה אצלו גם הידיעה כי אין לו גב משפחתי וחברתי חזק, שיעמוד לצדו ויסייע לו להתמודד? האם חסרו לו כלים כדי להבין את המצב ולהתמודד עמו?

ועדת דורנר לבחינת מדיניות הענישה (2015) ציינה, כי רוב המחקרים מראים שהחמרת הענישה אין בה כדי לשפר את מידת ההרתעה, ומדיניות המערב מתחילות לנקוט דרכים אחרות כדי ליצור הרתעה. ברוח זו המליצה הוועדה לפעול לצמצום המאסרים בישראל, כל שכן במקרים שאין הדבר בבחינת הכרח כדי להגביל את מידת הסכנה שהנאשם מעמיד לפני החברה. תסקיר שירות המבחן שנעשה לאספה קבע שאין לו דפוסי התנהגות עברייניים. נזכיר עוד כי המעורב השני בתאונה, חברו של נשר, אינו נושא באחריות פלילית כלל. אמו, מתוך רצונה להגן על בנה, אף ניסתה להטיל את מלוא האשמה על אספה. יש לקוות שבית המשפט העליון ידע להתמודד עם רעשי הרקע, ויבין שמאסרו של אספה לא יכפר על מותו הטראגי של נשר.